

ORTA DOĞU TOPRAKLARINDA “İSRAİL SORUNU”NU ANALİZ ETMEK

Merve Suna ÖZEL ÖZCAN* & Ezgi ŞAHİN**

Öz

Orta Doğu coğrafyasında savaş ve güç mücadelesi, tarihsel süreç içinde sürekli olarak varlığını sürdüren bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle modern dönemde, bu mücadelenin algılar üzerinden şekillendiği ve ‘öteki’ olarak konumlandırılan unsurların araçsallaştırıldığı görülmektedir. Bu bağlamda İsrail devletinin, Orta Doğu coğrafyasında kuruluşu ve tanınmasıyla, bölgede yeni bir çatışma sürecinin başladığı görülmektedir. Bunun nedeni ise, “Filistin meselesi/sorunu” olarak kavramsallaşan konunun, her daim çatışma ve kaos çağrışımları yapacak şekilde algı yaratılmasıdır. Ancak, sorun olarak adlandırılan bu durum esasında, İsrail’in dış politikasında kendine varoluşsal bir savaş yürüttüğü algıları ile “öteki” yaratma çabasına dayanmaktadır. Bu nedenle, çalışmada İsrail-Filistin çatışması ‘Filistin Sorunu’ olarak değil, “İsrail Sorunu” olarak ele alınmaktadır. Çalışma, teolojik bir tartışmadan ziyade, gerçekçi bir politik eksen üzerinden döngüsel gelişmeleri analiz etmeyi hedeflemektedir. Aynı zamanda, bölgedeki mevcut süreci tarihsel arka planlarıyla değerlendirme amacını da taşımaktadır. Çalışmanın temel amacı ise, İsrail-Filistin çatışmasını, İsrail merkezli bir sorun olarak yeniden tanımlayarak, bu alanda daha dengeli bir anlayış geliştirilmesine katkıda bulunmaktır.

Anahtar Kelimeler: İsrail, Filistin, Orta Doğu, Öteki.

ANALYZING THE ‘ISRAELI QUESTION’ IN THE MIDDLE EAST LANDS

Abstract

In the Middle East, war and power struggle have become an important part of the historical process. In this historically existing process, it is striking that perceptions, especially other positionings, have been instrumentalized and shaped in the modern period. In this context, it is seen that a new conflict process has begun in the region with the establishment and recognition of the State of Israel in the Middle East. The reason for this is that the subject conceptualized as the “Palestine issue/problem” has always been perceived as connoting conflict and chaos. However, the problem is actually the perception that Israel is waging an existential war against

* Doç. Dr. Kırıkkale Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, mervesuna@kku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-9027-3990>.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, ezigisahn-ogr@kku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-3676-4905>.

itself in its foreign policy and creating another. For this reason, the Israeli-Palestinian conflict is not addressed as the “Palestine Question” in the study, but as the “Israeli Question”. This study marks a shift from a theological discussion to a political one, focusing on the cyclical developments in the real political axis. The study aims to read the current process in the region with their historical background. The main purpose of the study is to reframe the Israeli-Palestinian conflict as an Israel-focused problem in order to contribute to a more balanced understanding.

Keywords: Israel, Palestine, Middle East, Other.

Giriş

Orta Doğu üzerine yapılan çalışmalarda teorik çerçevelerden yeterince faydalanılmaması, bölgenin bilgi alanının nesnel değil, daha çok öznel bir nitelik kazanmasına neden olmuştur. Bu nedenle de Orta Doğu denince genellikle çatışma ve kaos akla gelir. Orta Doğu çalışmalarında oryantalist bakış açısı, yaygın olarak benimsenmiş bir olarak bölgenin Batı’nın kendi kimliğini tanımlarken başvurduğu “öteki” olarak konumlanmaktadır (Said, 1998). Oryantalist perspektif, Batılıların bölgeye yönelik yaklaşımlarının Batı’nın üstünlüğü ve bölgenin geri kalmışlığı ekseninde şekillendiğini belirtir. Bu tür çalışmaların nihai amacı, bölge üzerinde hegemonya kurmaktır. Bölgeyi modern dünyanın dinamiklerinden ayrı ve uzak olarak konumlandırır. Bu yaklaşım, Doğu-Batı ikiliği çerçevesinde Batı’yı özne, Doğu’yu ise nesne olarak değerlendirme eğilimindedir. Edward Said (1998), oryantalizmi Doğu ve Batı arasında epistemolojik ve ontolojik bir ayrım olarak tanımlar; bu ayrım Batı tarafından şekillendirilir. Oryantalizm, bu çerçevede Batı’nın Doğu hakkında bilgi üretme ve bu bilgiyi yayma sistemi olarak tanımlanabilir.

Öte yandan var olan sistem içinde kimlikler bireyler ve toplum içinde ötekilikler yaratmaktadır. Özellikle kimliklerin siyasallaştığı noktaların varlığı etnik uyarılmayı tetiklediklerinde, belirli grup üyeleri arasında var olan öz bilinç, kimliğin tanınması amacı ile hareket etmeye başlar (Kurubaş, 2008). Orta Doğu bağlamında bu durum dikkat çeken bir gerçeklik sunar. Bunun nedeni sadece oryantalizm ile değil aynı zamanda siyasallaşan çatışma mevzu ile devlet ve politik karar alıcıların haricinde ani patlamaların mobilize alacağı durumlar yaratır. Aynı zamanda da bu durum devlet dışı süreçler ve yapılar ile yeni bir boyut kazanır. Çünkü kurban ve failin yer değiştirildiği bir döngüsel süreç yaratılmış olur (Özel Özcan, 2022). Son noktada ise tarihsel kin ve hınç ile harmanlanan öteki yaklaşımı tıpkı Yugoslavya örneğinde görüldüğü gibi, etnik temizliğe varan uygulamalar ile karşımıza çıkabilmektedir. Said (1980) *The Palestine Question and the American Context* çalışmasında Filistin konusuna dair ‘neye karşı olduğumuz konusunda olduğu kadar neyi savunduğumuz konusunda da yüksek sesle ve cömertçe konuşmamız gerekir’ demiştir. Bu bağlamda, Filistin-İsrail çatışması, Batı perspektifinde genellikle bir ‘Filistin sorunu’ olarak ele alınmaktadır (Said, 1980; Ataöv, 1979; UN, 2023; Sabel, 2009). Ancak

çalışmada İsrail-Filistin sorunu yerine, İsrail Sorunu olarak süreci ele almayı hedefliyoruz. Bunun nedeni, bölgede Filistin devleti ve halkının var olmasına karşın İsrail tarafından adeta yok sayılmış olmalıdır. Dolayısıyla İsrail Sorunu, 1948’de İsrail devletinin kuruluşu ile özellikle uluslararası alanda Orta Doğu özelinde en önemli sorunlardan biri haline gelmiştir. Gerek Arap-İsrail Savaşları, gerek ise de Filistin aleyhine toprak genişletilmesi bunun en önemli örnekleridir.

Çalışmanın temel sorunsalı esasında var olan literatürde Filistin meselesi olarak ele alınan sürecin sorun temelinin İsrail olmasıdır. Bu açıdan bölgesel ve küresel olarak nerede ise bir yüzyılı aşkın süredir devam eden bu çatışma alanının gerçeklerinin odak değişimi ile okunması elzemdir. Bu nedenle de çalışma kapsamında İsrail Sorunu olarak adlandırdığımız ilerlemenin temel argümanlarını tam olarak sıralamak gerekir ise bunlar;

- i) Tarihsel olarak bölgede var olan yapının İsrail’in kurulması ve kurulma aşaması ile değiştirilme girişimleridir;
- ii) İsrail’in kuruluşu akabinde hızla teritoryal bir genişleme politikası ile teolojik kökenlere sarılan bir meşruiyet alanı yaratma girişimi söz konusudur. Özellikle Kudüs’ün tek taraflı ilhakı bu açıdan önemlidir;
- iii) İsrail kurulduğu an ve öncesinde Siyonizm’in vücut bulduğu dönem itibarıyla sürekli olarak varoluşsal tehdit algısı ile bölgeye yaklaşmıştır. Bunun sonucunda da ötekilikler üzerinden bunu somutlaştırma çabasına girmiştir;
- iv) İsrail, güce ve teknolojiye dayalı bir yıkım politikası takip etmektedir. Özellikle 3. madde ile eş olarak bu durum bölgede durmayan çatışmalara sivillerin hedef alınması yol açmaktadır;
- v) Uluslararası sistemin temellerini (hukuk, insan hakları, eşitlik, etik) tanımayan kendi emperyal ve teritoryal yayılım güdü içinde kaos yaratma girişimlerinin aralıksız devam etmesidir;
- vi) Son olarak ise kalıcı bir barış yerine sürekli olarak insani aralara dayandırılmış bir politika takip ederek bölgesel ve küresel anlamda çatışma odaklı yaklaşımın benimsenmesidir.

Bu kapsamda, tarihsel süreç içinde yaklaşarak var olan konjonktürel gelişmeler ele alınacaktır. Ayrıca Orta Doğu’nun ötekileşen doğasına odaklanarak İsrail sorunun temel kökenlerine dair bir inceleme yapılacaktır. Çalışmada temel sınırlımız, teolojik bir tartışmadan ziyade, reel politik ekseninde konjonktürel gelişmelerin ele alınmasıdır. Bu bağlamda, nitel veriler üzerinden metodolojik bir yaklaşım ile ilerlenecektir. Amaç ise var olan sorunun kaynaklarının ortaya konan ile kavramsallaştırma arasındaki bağın ortaya konmasıdır. Böylece, İsrail Sorunu’nun tarihsel arka planı ve yarattığı kümülatif etkiler görülecektir. Dolayısıyla, uluslararası alanda güncel gelişmeler ekseninde, 7 Ekim 2023 itibarıyla İzzeddin el-Kassam Tugayları tarafından başlatılan ve “Aksa Tufanı Operasyonu” olarak adlandırılan

sürecin ardından İsrail'in "Demir Kılıçlar Operasyonu" ile cevap verdiği çatışma sürecinin, çok daha derin kökenlere dayandığı ortaya konmuş olacaktır. İkinci bölümde, Soğuk Savaş öncesi ve sonrası gelişmelere İsrail Sorunu özelinde yeniden Filistin ekseninde odaklanılacaktır. Buradaki temel, tarihsel sınırın çizilmesi, imparatorluklar dönemine özgü çok kültürlü yaklaşımlardan farklı olarak modern ulus-devlet yaklaşımları ile konu ele alınacaktır. Bu sayede bölgesel anlamda var olan sürecin yarattığı etkiler tarihsel arka planlar ile okunurken ilerleyen bölümde ise Siyonizm'in alt metinleri ile karşılaştırma yapma yoluna gidilecektir. Son olarak ise İsrail-Filistin ilişkileri kapsamında, geçmişten bu yana öne çıkarılan ve İsrail Sorunu'nu varoluşsal bir hale getiren konulara odaklanılacaktır. Bu bağlamda, İsrail'in teolojik temelli yaklaşımlarının, konjonktürel gelişmeler ekseninde, bölgedeki halkı öteki olarak yaratımı ve bu minvalde politik hamleler takip etmesinin yani İsrail Sorunu'nun son aşaması da ele alınmış olacaktır.

1. SOĞUK SAVAŞ ÖNCESİ DÖNEMDE ORTA DOĞU TOPRAKLARINDA İSRAİL SORUNUN OLUŞUMU

Doğu ve Batı arasındaki ilişki, kültürel hegemonya çerçevesinde şekillenmektedir. Edward Said'e göre (1998), Batılılar bu çalışmalarda kendi perspektiflerinden ve önyargılarıyla şekillenmiş bilgiler üretmektedirler. Batı bu bilgileri üretirken, sanki bilimsel nesnellik ve evrensel doğrular içeriyormuş gibi sunmaktadırlar. Üretilen bilgiler, belirli bir iktidarın kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirilmiş bilgilerdir. Oryantalist bilgiler, sömürgeci, emperyal veya neo-sömürgeci nitelikteki kurumlar ve güçlerle karmaşık bir ilişki içindedir (Kaya, 2017). Oryantalizm, Batı'nın Doğu'yu kendi arzu ettiği şekilde biçimlendirme ve inşa etme bilgisini yansıtır. Batı, Doğu'yu şekillendirmede kendi kılavuzunu vermeden hareket etmez. Oryantalist bilgiler tamamen yanlış olmamakla birlikte, doğrulukları da kesin olarak belirlenmiş değildir. Orta Doğu, geri kalmışlıkla özdeşleşmiş bir coğrafya imajı olarak sunulmaktadır (Said, 1998).

Orta Doğu coğrafyası geçmişte olduğu gibi bugün de uluslararası sistemin en önemli merkezlerinden biridir. Bölge tarih boyunca pek çok medeniyetin kurucu coğrafyası olurken, bölgenin tanımı da buna bağlı olarak zorlaşmaktadır. Roma İmparatorluğundan, Yunan şehir devletlerine, Mısır medeniyetine kadar pek çok imparatorluk ve devlet bu topraklarda kurulmuştur. Oral Sander, "Orta Doğu" kavramını Türkiye, İran, Mısır üçgeni ve bu üçgenin içinde kalan ülkeler olarak belirtirken coğrafyanın geniş anlamda tanımı ise bu devletleri ve onlara komşu olan çevre Müslüman ülkeleri, yani Kuzey Afrika, Sudan, Somali ve Afganistan'ı da kapsayan bir bölge olarak çizilmiştir (Sander, 2005, s. 72).

Şunu da eklemek gerekir ki, bölge özellikle semai dinlerin merkezi olması ve tarihsel olarak dinlerin bu bölgeden çıkması bağlamında bir meşruiyet zemini yaratmada kullanılmıştır. Yahudi örneği bunlardan biridir. İsrail bağlamında Lewis, Verimli Hilal'in batı kolundaki ülkelerde Kenan'dan

bahseder. Burada *İsraililerin fethedip yerleştikleri topraklar “İsrailoğulları’nın toprakları”* (Joshua, 2005, s. 12) ya da *“İsrail diyarı”* (Samuel, 2002, ss. 13-19) olarak yapılan adlandırma önemlidir. M.Ö. 6. yüzyılda gerçekleşen Pers fethinin ardından sürgünden dönenler “Yehud” olarak tanınan bölgeye yerleşmişlerdir (Lewis, 2006, ss. 25-26). Dolayısıyla Verimli Hilal’in Batı kısmında İsrailoğullarının meşruiyeti bu şekilde bir zemin yaratmaktadır denebilir.

Öte yandan David Fromkin Türkiye, Mısır, İsrail, İran ve Asya’daki Arap ülkelerinin yanı sıra Orta Asya ve Afganistan’ı da içine alan geniş bir alanı işaret etmektedir. Fromkin Ortadoğu olarak adlandırılan coğrafyanın aslında İngiltere’nin “Büyük Oyun”u olduğunu belirtir ki; bu, esasında İngilizlerin, Hindistan yolunu Rus ve Fransız saldırılarından koruma amacı ile savunduğu bölgelerdir (Fromkin, 1994).

Nitekim Orta Doğu coğrafyasının tanımlanmasının zorlukları esasında büyük güçlerin gerçekleştirdiği etki ve güç mücadelesinin de bir yansıması olmuştur. Özellikle Birinci Dünya Savaşı dönemi düşünüldüğünde, ülkelerin ulus devletten ziyade cetvel ile harita üzerinde çizilen yapısı bunun en önemi göstergesidir. Bu kapsamda Filistin’e ilişkin sürecin başlaması da yine İngiltere’nin bölgedeki etki sürecinin bir sonucudur. Bir sonraki başlıkta ele alacağımız üzere Balfour Deklarasyonu kapsamında bu konu İsrail Devleti’nin kuruluşuna kadar hizmet etmiştir.

Keza I. Dünya Savaşı döneminde, İngiltere, Arap Halklarını Osmanlı İmparatorluğu’na karşı ayaklandırıırken diğer taraftan da 1916’da Fransa ve Çarlık Rusya’sı ile yaptıkları gizli anlaşmalarla Orta Doğu topraklarını paylaşmışlardır (Armaoğlu, 2005). Görüldüğü gibi, bu topraklar emperyalist devletlerin güç mücadelesi ve buna binaen toprak paylaşımının merkezi konumunda olmuştur. Dolayısıyla İtilaf güçleri sadece bununla da sınırlı kalmamış aynı zamanda kendi kontrolleri için manda rejimlerini tesis yoluna da gitmiştir. Bu açıdan Nisan 1920 tarihinde San Remo Konferansı ile bölge için manda rejimi teyit edilmiş ve İngiltere ile Fransa bölgede etkinliğini arttıran iki ülke olarak öne çıkmıştır (Yılmaz, 2004). Var olan ortaklıkların arka planında ise Ataöv (1979) özellikle sömürgeci mantığa dikkat çeker. Esas olarak Osmanlı sınırları içinde olan Orta Doğu’da İngiltere ile Fransa ve daha sonra Almanya arasındaki rekabet ve bu bölgenin bölünmesi için verilen mücadele, bu sömürgeci güçlerin her birini yeni sömürge edinimleri ortaya çıkarılmıştır. Bu nedenle, Yahudileri Filistin’e yerleştirme fikri, onların görüşüne göre sert askeri tedbirleri kışkırtmayacak bir sömürgeleştirme fırsatı sunmuştur (Ataöv, 1979).

İsrail sorunun başlangıcı ise şüphesiz uluslararası alanda anti semitizme bağlı okunmalıdır. 19. yüzyılın sonunda başlayan anti-semitizm o dönemde “Dreyfuss Olayı” ile bir anlamda uluslararasılaşmıştır. Theodor Herzl önderliğinde, Siyonizm hareketinin doğması da 14 Mayıs 1948 yılında İsrail devletinin kurulması olmuştur. İsrail’in kuruluşunda rol oynayan en önemli isim olan David Ben-Gurion, 1949-1963 yılları arasında ülkede başbakanlık

ve savunma bakanlığı yapmıştır (Cleveland, 2008). İkinci Dünya Savaşı sonrasında Filistin topraklarının bölünerek bir kısmının üzerinde İsrail Devleti'nin kurulmasına ilişkin demografik durum incelendiğinde, Filistin'de yaklaşık 1.250.000 Arap ve 650.000 Yahudi yaşadığı görülür. Her ne kadar İsrail, Filistin topraklarının sadece bir kısmında kurulmuş olsa da İsrail Devleti kurulduğunda İsrail içinde kalan Arap nüfusu ise yaklaşık 156.000'dir (Kaştan, 2007).

Filistin açısından ise, en büyük sorun İsrail'in emperyal yayılımı ve topraklarını Filistin üzerinde genişletmesi olacaktır. İlk olarak şunu bilmek gerekir ki, manda rejimi bölgenin belki de en önemli sorunlardan biridir. Filistin, Suriye, Lübnan ve Irak mandaları Temmuz 1922'de, Milletler Cemiyeti (MC) Meclisi tarafından resmen onaylanmıştır. Dolayısıyla büyük güçlerin etkisi önemlidir. Nitekim, sürecin başından zaten sorunların temelini yaratan İngiltere'nin o dönem Başbakanı Churchill, Filistinli Arapları Filistin'in bir Yahudi devletli olmasına izin vermenin söz konusunu olmadığına ikna etme turları düzenlemiştir. Elbette sadece Filistin değil, bölgede manda rejimleri ve ilişkiler noktasında diğer ülkelerle ilişkilerde de İngiltere hareket geçmiş, hatta Britanya'nın yıllık para desteği vereceği Maverai Ürdün Devleti oluşturulmuştur. Elbette bu durum Arap-İsrail Savaşı'nın (1948-1949) ardından Haşimi Ürdün Krallığı'nı oluşturmak üzere Şeria Irmağı'nın Bab kıyısıyla birleştirilmesi ile sonlanmıştır (Mansfield, 2012).

Mayıs 1948 tarihinde Filistin topraklarında İsrail devletinin kurulması Orta Doğu'da yeni bir süreci de başlatmıştır. İsrail devletini 11 dakika içinde ilk tanıyan ABD olmuştur (Yılmaz, 2004). Böylece İsrail'in Batı desteğinin ilk adımı da atılmıştır. İsrail Devleti'nin kurulması Arap-İsrail Savaşları için de bir milat olmuştur. İsrail devleti kuruluşunu takiben 1.380.000 Filistinliyi sürgün etme politikasını başlatmış ve buna "El Nakba" (Felaket) adı verilmiştir. Bu süreci kapsamında Filistinliler kendi topraklarından sürgün edilmiş ve geri dönmelerine izin verilmemiştir. 1.380.000 kişi İsrail ordusu tarafından anavatanlarından sürülmesinin yanı sıra 1948 Savaşı sonrasında BM tarafından kabul edilen bir karar doğrultusunda geri dönmelerine izin dahi verilmedi. Kısacası İsrail devleti, Filistinli halkın etnik temizliği sonucu kurulmuştu (Reinhart, 2002). Bu olay, Orta Doğu'da sürgün ve işgal politikalarının başlangıcına işaret etmektedir. İsrail'in sürgün ve işgal politikalarının süreklilik arz eden bir döngü başlangıcı olmuştur.

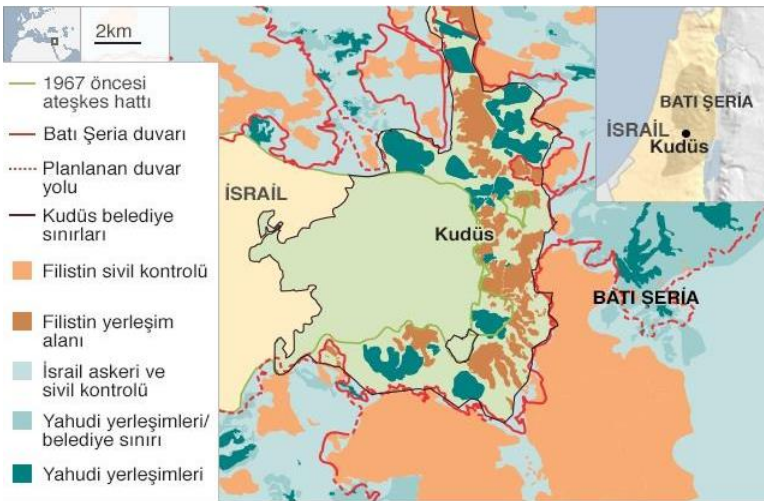
Öte yandan, İngiliz manda rejiminin sona ermesiyle, Filistin topraklarında bir taksim söz konusu olmuş Arap ve Yahudi olmak üzere iki bağımsız devletin yanı sıra Kudüs'ün silahlardan arındırılmış, Birleşmiş Milletler (BM) Vesayet Konseyi'nin himayesinde statüsü ön görülmüştür (BBC, 2017). BM kapsamında alınan kararların da bölgede bir barış etkisi yaratmadığı ifade edilmelidir. BM Genel Kurulu'nun 181 (II) sayılı Kararı ile Filistin topraklarının 1947'de iki devlete bölünmesi kalıcı bir çözüm yerine çatışmalarının temeli haline gelmiştir (Çalış ve Topuz, 2023). Ayrıca 181 (II)

sayılı karar, Filistin topraklarının iki bağımsız devlete bölünmesine yol açarak önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur (Imseis, 1947; Aydemir, 2022). BM kararları esasında sürecin teritoryal alanı ile de doğrudan bağlantılıdır. Bu açıdan özellikle 1967 yılı sonrasında sürecin daha da çetrefilli hale geldiği görülmektedir. Ancak şunu da eklemek gerekir ki 1948 yılında 194. nolu karar ile, Kudüs’e BM yönetimi altında uluslararası statü verilmesinin yanı sıra Filistin’deki kutsal mekanların korunmasında dair karar alındığı da görülmektedir (BBC, 2017). Nitekim BM, 1967 savaşının ardından İsrail’in hukuka aykırı şekilde topraklarını genişletmesini ve işgal politikalarını sürdürmesini engellemeyi başaramamıştır. Bu noktada 242 sayılı karar kapsamında;

- i. *İsrail silahlı kuvvetlerinin son çatışmada işgal ettiği topraklardan çekilmesi,*
- ii. *Bölgedeki tüm devletlerin egemenliğine, toprak bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlığına saygı gösterilmesi ile bu devletlerin tanınmış ve güvenli sınırlar içinde, tehdit ve güç kullanımından uzak bir şekilde barış içinde yaşama haklarının güvence altına alınması*

konuları arka planı oluşturmaktadır. kararın “son çatışma” vurgusu, İsrail tarafından işgal edilen Doğu Kudüs’ü, Batı Şeria’yı, Gazze’yi, Sina Yarımadası’nı ve Cevlan Tepeleri’ni kısmen kapsıyor gibi görünse de esasında Filistin halkının toprak haklarına dair ciddi bir belirsizlik içerdiği görülür (Resolution 242, 1967). Hugh Foot (Lord Caradon)’un bu kararı hazırlarken belirsiz ifadeler kullanması, kararın bağlayıcılığını zayıflatmıştır.

Harita 1. Kudüs Haritası

Kaynak: BBC, 2017.

Öte yandan, bu dönemde siyasal Siyonizm ile birlikte dünyanın bütün Yahudileri adına, Yahudi Devletinin bir yurt olacağı ilkesi üzerine kurulan İsrail'e göç hakkı veren Dönüş Yasası'yla işler daha da karmaşık hale gelmiştir. Çünkü bu noktada “Yahudi kimdir?” sorusunun yanıtı tam olarak karşılanamasa da kısa sürede çözümler sunulmaya çalışılmıştır. Örneğin, 1953 yılında ülkede dini mahkemeler resmi olarak tanınırken, bu mahkemeler aracılığı ile kişisel statü (*evlilik, boşanma, vasiyetnamelerin onaylanması ve kimin Yahudi olduğuna karar verme*) ile ilgili yetkiler de sağlanmıştır (Cleveland, 2008). Böylece dini mahkemeler Yahudi tanımlarını din odaklı geliştirmiştir. İsrail'in bu kimlik tanımlama yaklaşımının Araplar ve Filistinliler ekseninde yansıması ise kimlik kartlarında tanımlı ırklar konusunda görülebilir. Çünkü kimlik kartlarında milliyet hanesinde “İsrailli” yazılmamakta ya “Yahudi” ya da “Arap” yazılmakta idi (Cleveland, 2008).

Diğer taraftan, 1956 yılında Mısır'da Süveyş Kanalı'nın millileştirilmesi politikasını takip eden Nasır karşısında, Batılı ülkeler özellikle İngiltere ve Fransa bir çatışma sürecine girmiştir. 1956 Süveyş Krizi bir anda uluslararasılaşmış ve ABD ile SSCB de dâhil olmuştur. Mısır yalnızca İngiltere ve Fransa ile değil, aynı zamanda İsrail ile de karşı karşıya kalmıştır. Lewis ve Churchill (2014), o dönemde Başkan Eisenhower'ın sürece müdahale ederek İngiltere ve Fransa'nın Mısır'ı terk etmelerini istediğine dikkat çekmiştir (Lewis ve Churchill, 2014). Bu gelişmeler, dünyada İngiltere ve Fransa'nın eski gücünü yitirdiği bir döneme girildiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, yeni güçler bölgede hâkim olurken, İsrail ise en dikkat çeken ülke konumuna gelmiştir.

Soğuk Savaş'ın, Ortadoğu'nun tamamına yayılması akabinde ise İsrail'in konumu ve önemi ABD nezdinde daha öne çıkmıştır. Bu dönemde Sovyetler Birliği'nin silah sağlayarak Arap devletleriyle ilişkilerini artırması ve özellikle Haziran Savaşı'ndan (Altı Gün Savaşları) sonra güçlü bir İsrail'in askeri anlamda etkisi Amerikalı politikacılar tarafından görülmüştür. Öyle ki, ABD, İsrail'e 1968'de 77 milyon dolar olan ekonomik ve askeri yardımını 1975'te 693 milyon dolara çıkarmıştır (Cleveland, 2008, ss. 391-392). Nitekim bu durum bugün gelinen Orta Doğu politikasında ABD açısından İsrail'in tarihsel ve stratejik öneminin önemli bir göstergesi olarak algılanmalıdır.

Keza bu dönemde Arap İsrail Savaşları aralıklarda devam ederken 1967 Savaşı'nda İsrail karşısında yenilgiye uğrayan Suriye, Ürdün ve Mısır, 1973 yılında ani bir operasyonla İsrail'e savaş açmışlardır. Fakat bu savaşta belirttiğimiz ABD yardımları önemli rol oynamış ve hatta Henry Kissinger'ın ünlü mekik diplomasisi ile süreç değişmiştir. ABD Dışişleri Bakanı Kissinger, İsrail ile Mısır arasında barış için diplomatik temaslar başlatarak 1979 yılında Camp David anlaşmasının imzalanmasını sağlamıştır (Topuz ve Arafat, 2023). Böylece İsrail ilk kez bir Arap devleti ile anlaşma sağlarken, Arap milliyetçiliği de darbe almıştır Bir diğer durum ise, bu barışın sağlanması

İsrail ve ABD açısından önemli iken Filistin ile olan durumdur. İsrail’in, Orta Doğu bölgesinde konumunu sağlamlaştırmak, bir yandan Arap ülkeleri ile savaşlara da bir anlamda ara vermiştir. Fakat Filistinliler uluslararası alanda olduğu kadar bölgesel olarak da yalnız kalmışlardır. Bu kapsamda Filistin’in kendi kaderini tayin etmesi meselesi ne olacaktır?

Camp David Anlaşması’nın iki temel noktası vardı. İlk olarak Mısır-İsrail arası barışı temel alan bu anlaşmada BM’in 242 sayılı kararını onaylanmış ve “Ortadoğu’da Barış İçin Bir Çerçeve” ile Orta Doğu’da kalıcı bir anlaşma öngörülmüştür. İkinci aşama ise Gazze Şeridi ile Batı Şeria’nın yani Filistin’in özerkliğine dair durumdur. Burada beş yıllık bir plan önerilmiş ancak tam anlamı ile bu durum Cleveland’a göre, “İsrail başbakanı adına zafer, bir Filistin devleti fikri içinse yenilgiydi” (Cleveland, 2008).

2. SOĞUK SAVAŞ SONRASI FİLİSTİN VE İSRİL ARASINDAKİ GELİŞMELER

Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle ABD’nin ekonomik, askeri, diplomatik ve teknolojik alanlardaki üstünlüğü, bölgesel ve küresel ölçekte güçlü bir hegemonya tesis etmesine olanak tanımıştır. Bu hegemonik güç, ABD’nin Orta Doğu’daki barış süreçlerinde, özellikle Filistin-İsrail çatışmasında etkin bir aktör olarak öne çıkmasını sağlamıştır (Cobban, 2019, s. 98). Filistin-İsrail çatışmasının çözümüne yönelik gerçekleştirilen önemli barış süreci girişimleri arasında 1991’deki Madrid Konferansı ve 1993’teki Oslo Görüşmeleri öne çıkmaktadır. ABD, Körfez Savaşı’ndaki zaferi ve dünyadaki tek süper güç olma statüsünün etkisiyle, Başkan George H. W. Bush’un liderliğinde “Yeni Dünya Düzeni” söylemini ortaya koymuş ve özellikle Filistin-İsrail barış sürecine yönelik kararlılığını vurgulamıştır (Müller ve Spencer, 2010). Bush’un başlattığı bu girişimler, Madrid Barış Konferansı’nın toplanmasına zemin hazırlamıştır. ABD, Filistin Kurtuluş Örgütü’nün (FKÖ) radikal kanadını, ılımlı merkez sağ gruplarla iş birliği yapmaya teşvik etmiş ve İsrail hükümetiyle müzakerelere odaklanmalarını sağlamıştır. ABD, Madrid Barış Süreci’nin başlaması için İsrail’e de ciddi bir baskı yapmıştır çünkü 1980’de başlayan İntifada hareketi ile uluslararası kamuoyu tarafından İsrail’e karşı baskı artmıştır (Özkoç, 2009). Madrid Konferansı ile Filistin-İsrail çatışmasında taraf olan tüm paydaşları bir araya gelmiştir. Bu durum, Sovyetler Birliği’nin sağladığı destekten yoksun kalan anti-İsrail Arap bloğunun, özellikle de FKÖ’nün zayıflamasıyla yakından ilişkilidir. Sovyetler Birliği’nin çöküşü, FKÖ’nün stratejik çıkarlarını ve avantajlarını, ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki düşmanlıklardan yararlanarak sürdürme fırsatını ortadan kaldırmıştır. Bu çöküş ile FKÖ’nün siyasi manevra alanı büyük ölçüde daraltmıştır. Sovyetler Birliği’nin çöküşü FKÖ’nün sert tavırlarını yumuşatmasına ve temel sorunlarda İsraillilerle uzlaşma ve müzakere istekliliğini benimsemesine neden olmuştur (Zartman, 1997).

1993’te imzalanan Oslo Anlaşmaları, uzun süredir devam eden Filistin-İsrail çatışmasında tarihsel bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Bu

anlaşma, çatışmanın de-jure olarak eşit statüye sahip iki siyasi aktör arasında cereyan eden siyasi bir anlaşmazlık düzeyine taşımıştır. Oslo Anlaşması, FKÖ ve İsrail arasında tarihteki ilk kapsamlı anlaşma olarak değerlendirilmektedir (Bickerton, 2012). Bu bağlamda, İsrail hükümeti ile FKÖ temsilcileri, tartışmalı bölgelerin geleceğine dair doğrudan müzakerelerde bulunmaya başlamışlardır. Anlaşmanın, Washington'da imzalanmasından önce, dönemin İsrail Başbakanı Yitzhak Rabin ve FKÖ Başkanı Yaser Arafat, karşılıklı olarak tanıma mektuplarını değiş tokuş etmişlerdir (Karsk, 1997). İsrail tarafı, FKÖ'nün, Filistin halkının meşru temsilcisi olarak tanımayı kabul etmiş ve FKÖ ile ilişkiler üzerindeki yasakları kaldırmıştır. İsrail ve FKÖ, Gazze Şeridi ve Batı Şeria'nın geçici olarak yönetilmesi için Filistin Yönetimi'nin kurulmasını kabul etmiştir. FKÖ temsilcileri ise terörizm ve şiddet eylemlerini kınamış ve Filistin Milli Misakı'nda, İsrail'in var olma hakkını reddeden maddeleri değiştireceğini kabul etmiştir (Erhan, 2000). İsrail, Batı Şeria'nın bazı bölgelerinden çekilmeyi kabul etmiştir ancak büyük toprak parçaları ve İsrail yerleşimleri İsrail ordusunun münhasır kontrolü altında kalmıştır. Bu durumun temel nedeni ise ABD'nin, İsrail'in politikasını ekonomik yaptırımlar ve siyasi baskılar yoluyla değiştirebilecek tek uluslararası aktör olarak, FKÖ'nün siyasi taleplerini ve toprak iddialarını azaltmaya ikna etmesidir. ABD'nin hegemon gücü, Orta Doğu'da İsrail'e daha fazla hareket serbestisi sağlamıştır. Bu durum, İsrail'in güvenlik politikasının merkezinde yer alan güçlü askeri kapasiteye sahip olma hedefine yönelik eğilimleri güçlendirmiştir. İsrail'in bu askeri kapasitesi, bölgedeki diğer Arap orduları ile kıyaslandığında niteliksel bir üstünlük sağlamış ve bu durum İsrail'in siyasi-askeri doktrinine yansımıştır (Gelvin, 2014).

İsrail ve Filistin tarafları, Oslo Anlaşmalarının uygulanmasını başlatan Gazze-Eriha Anlaşması'nı imzalamışlardır (Müller ve Spencer, 2010). Bu anlaşma, İsrail askeri güçlerinin Gazze Şeridi ve Batı Şeria'daki Eriha kasabasından çekilmesini ve yetkilerin İsrail yönetiminden yeni kurulan Filistin Yönetimi'ne devredilmesini öngörmektedir. Ancak İsrail'in taahhüt edilen bölgelerden çekilmesi son derece yavaş gerçekleşmiştir bunun üzerine taraflar arasında II. Oslo olarak bilinen Geçici Anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmanın içeriğinde 1999 yılında tamamlanması öngörülen nihai barışın gerçekleşeceği zamana kadar Filistinlilere, Batı Şeria'daki ek bölgeler üzerinde güvenlik, seçim, kamu yönetimi ve ekonomik düzenlemeler gibi kontrol hakkını tanımlamaktadır. Oslo Anlaşmaları kapsamında öngörülen maddelere uyulmaması ve artan gerilim nedeniyle, ABD, taraflar arasında nihai barışın sağlanması amacıyla Camp David Zirvesi'ni düzenlemiştir. Ancak, bu girişim istenilen başarıyı sağlayamamıştır. Dönemin muhalefet lideri Benjamin Netanyahu, Oslo Anlaşmaları'nı İsrail için büyük bir tehdit olarak değerlendirmiştir (Cobban, 2019). Bu dönemde, İsrail, işgal altındaki Filistin topraklarında Yahudi yerleşim projelerini hızlandırmıştır. Tablo I de görüleceği gibi yıllar içinde bölgedeki Yahudi nüfusu özellikle Batı Şeria ve Doğu Kudüs'te artacaktır.

Tablo 1. Doğu Kudüs ve Batı Şeria’da Yahudi Yerleşimci Sayısı

Yıl	Yahudi Yerleşimci Sayısı	Olaylar
1993	269000	Barış sürecinin başlaması (Oslo Anlaşmaları)
2000	372000	Barış sürecinin sona ermesi, İkinci İntifada’nın başlaması
2010	500000	Barış sürecinin sona ermesi, İkinci İntifada’nın başlaması

Kaynak: Yazarlar tarafından (Tunç Yaşar vd., 2010) esas alınarak hazırlanmıştır.

İsrail-Filistin barış süreci, 1990’lar ve 2010’lar arasında aralıklı olarak devam eden ve çeşitli şiddet olaylarıyla kesintiye uğrayan bir süreç olarak dikkat çekmektedir. Oslo Anlaşmalarının imzalanmasından İkinci İntifada’nın patlak vermesine kadar geçen sürede, Batı Şeria, Doğu Kudüs ve Gazze Şeridi’ndeki İsrail yerleşim faaliyetleri %52 oranında artmıştır (Kelman, 2018). Ariel Şaron, 28 Eylül 2000 tarihinde Kudüs’te yer alan El-Aksa Camii’ne gerçekleştirdiği ziyaret geniş yankı uyandırmıştır. Bu ziyarette İsrail Başbakanı’na 1.000’den fazla İsrailli polis eşlik etmiştir. Ziyareti esnasında, 1967 Altı Gün Savaşı’nda, İsrail işgal güçlerinin Doğu Kudüs’ü ele geçirmesinin ardından yayınlanan bir beyanı tekrarlayan Şaron, “Tapınak Tepesi bizim ellerimizde” ifadelerini kullanmıştır (Gelvin, 2014). Ariel Şaron’un, İslam dininin en kutsal üçüncü mekânı olarak kabul edilen El-Aksa Camii’nde gerçekleştirdiği bu provokatif eylem, Filistinliler ile İsrailliler arasında 2005 yılına kadar devam edecek II. İntifada’nın başlamasına neden olmuştur (Busbridge, 2017). İkinci İntifada’nın en yoğun olduğu 2002 yılında İsrail, güvenlik gerekçesiyle Batı Şeria’da Ayrım Duvarı inşasına başlamıştır. İsrail Ayrım Duvarı’nın inşasını, Batı Şeria’dan İsrail yerleşimlerine yönelik Filistin militan saldırılarını önlemek için gerekli olduğunu iddia etmiştir ancak duvarın yalnızca %15’i İsrail topraklarında, %85’i işgal altındaki Batı Şeria’dadır (Norwegian Refugee Council, 2015). Filistinlilerin yaşam koşullarını önemli ölçüde zedeleyen Duvar’ın inşası, geniş çaplı yerinden edilmelere ve hareket kısıtlamalarına neden olmakta; bu bağlamda, “Dikiş Bölgesi” olarak adlandırılan alan içerisinde Filistinlilerin hareket özgürlüğü ve erişim hakları, İsrail yetkilileri tarafından kontrol altında tutulmaktadır (Busbridge, 2017). Uluslararası Adalet Divanı 9 Temmuz 2004 tarihinde, İsrail’in, Filistin topraklarında inşa ettiği duvarla ilgili danışma görüşünü açıklamıştır. Buna göre, İsrail’in bu eylemini hukuka aykırı bulmuştur ve derhal durdurmasını ve zarar gören Filistinlilere tazminat ödemesini hükmetmiştir ancak İsrail danışma görüşü kararını uygulamamıştır (Denk, 2004).

2005 yılında İsrail’in, Gazze’den çekilmesinin ardından; Filistin yönetimi, Batı Şeria’da El-Fetih, Gazze’de ise Hamas’ın kontrolü altında olmak üzere ikiye bölünmüştür (Özkoç, 2009). Bu bölünme, Filistin’in siyasi birliğini ve uluslararası alandaki etkinliğini zayıflatmıştır. İsrail’de Netanyahu’nun başbakanlık döneminde, işgal altındaki Filistin topraklarının kontrolünün sürdürülmesini savunan politikaların etkisi artmış ve bu durum,

çatışmanın dinamiklerini etkilemiştir. İsrail, Hamas'ı terör örgütü olarak tanımlayarak, 19 Eylül 2007'de Gazze'yi düşman bölgesi ilan etmiştir. Bu doğrultuda, İsrail 2008, 2012, 2014, 2018, 2021 ve 2023 yıllarında Gazze'ye yönelik çeşitli askeri operasyonlar gerçekleştirmiş; söz konusu operasyonlar, Gazze'deki insani durumu olumsuz yönde etkilemiş ve çatışmanın devam etmesine yol açmıştır (Çalık ve Topuz, 2023).

Filistin hareketinde iki ana ekol öne çıkar: Birincisi FKÖ ve onun en önemli bileşeni olan El Fetih'tir; ikincisi ise Hamas'tır. Bu iki grup arasında sürekli bir rekabet mevcut olup, İsrail bu çatışmaları çeşitli stratejik yöntemlerle destekleyerek kendi güvenlik ve stratejik çıkarlarını korumaya çalışmaktadır. Filistinli gruplar arasındaki iç çatışmalar, 2006 yılında Hamas'ın Filistin Yönetimi parlamento seçimlerinde zafer kazanarak uzun süredir iktidarda olan El Fetih'i devirmesiyle artmıştır (Elmasry vd., 2013). Hamas, Filistin Müslüman Kardeşler Hareketi'nden ilham alarak siyasi ve askeri gücünü pekiştirmiş ve 2007 yılında Gazze Şeridi'nin kontrolünü ele geçirmiştir. Akdeniz'e kıyısı olan Gazze Şeridi, güneyde Mısır ile sınır komşusudur ve 1993'ten bu yana yarı özerk Filistin Yönetimi'nin yetki alanında yer almaktadır. Ancak, ABD ve Avrupa Birliği başta olmak üzere Batılı ülkeler, 1990'ların sonlarından itibaren terör örgütü olarak kabul ettikleri Hamas'ın seçim zaferini tanımamışlardır. Hamas'ın Gazze'deki kontrolü ele geçirmesinin ardından Hamas ile El Fetih arasında şiddetli çatışmalar patlak vermiştir. 2006-2011 yılları arasında gerçekleşen başarısız barış görüşmeleri ve ölümcül çatışmalar, nihayetinde bir uzlaşma anlaşmasıyla sonuçlanmıştır. El Fetih, 2014 yılında Hamas ile bir birlik hükümetine katılmıştır (Elmasry vd., 2013).

2014 yazında Filistin topraklarındaki çatışmalar, İsrail ordusu ile Hamas arasında geniş çaplı bir askeri karşılaşmaya dönüşmüştür. Hamas, İsrail'e yaklaşık üç bin roket fırlatmış; İsrail ise Gazze'de kapsamlı bir saldırıyla karşılık vermiştir. Mısır'ın arabuluculuğuyla sağlanan bir ateşkes anlaşması ile Ağustos 2014'te sona eren çatışmalarda, 73 İsrailli ve 2.251 Filistinli yaşamını yitirmiştir (Busbridge, 2017). 2015 yılında Filistinliler ile İsrailliler arasında yeniden şiddet olayları meydana gelmiş; bunun üzerine, El Fetih lideri ve Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas, Filistinlilerin Oslo Anlaşmaları ile tesis edilen toprak bölünmelerine artık riayet etmeyeceklerini açıklamıştır (Dwiastuti, 2021).

Mart 2018'de, Gazze Şeridi ile İsrail arasındaki sınır çitini aşmaya çalışan ve barışçıl bir gösteri sırasında taş atan bazı Filistinlilere, İsrail askerlerinin müdahalesi sonucunda 183 Filistinli hayatını kaybetmiş, 6.000'den fazla kişi yaralanmıştır (Imtiaz vd., 2022). Bu olaydan birkaç ay sonra Hamas, İsrail'e yüzlerce roket fırlatmış ve İsrail de Gazze'deki elliden fazla hedefe 24 saat boyunca saldırılar düzenlemiştir. Bu gergin siyasi ortam, El Fetih ile Hamas arasındaki bölünmeyi yeniden alevlendirmiştir; Mahmud Abbas liderliğindeki El Fetih Batı Şeria'dan Filistin Yönetimi'ni kontrol

ederken, Hamas Gazze Şeridi’nde fiili yönetimini sürdürmüştür (Dwiastuti, 2021).

2017 yılında Donald J. Trump yönetimi, ABD’nin uzun süredir izlediği dış politika çizgisinde radikal değişiklikler gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda, Filistinli mültecilere destek sağlayan Birleşmiş Milletler Yardım ve Çalışma Ajansı’na yönelik fonlar kesilmiştir. Bunun yanı sıra, Trump yönetimi Kudüs’ü İsrail’in başkenti olarak tanımış ve ABD Büyükelçiliğini Tel Aviv’den Kudüs’e taşıma kararını hayata geçirmiştir (Dwiastuti, 2021). Ayrıca, Bahreyn ve Birleşik Arap Emirlikleri’nin İsrail ile ilişkilerini normalleştirdiği Abraham Anlaşmaları’na aracılık etmiştir; bu ülkeler, 1979’da Mısır ve 1994’te Ürdün’den sonra İsrail ile barış yapan üçüncü ve dördüncü Arap ülkeleri olmuştur. Benzer anlaşmalar Fas ve Sudan ile de yapılmıştır. Bu gelişmeler karşısında, Filistin Devlet Başkanı, Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas ve Hamas anlaşmalara karşı çıkarak tepki göstermiştir (Spangler, 2021).

Mayıs 2021’in başlarında, bir İsrail mahkemesinin bazı Filistinli ailelerin Doğu Kudüs’teki evlerinden tahliye edilmesine karar vermesinin ardından protestolar başlamış ve İsrail polisi Filistinli göstericilere sert müdahalede bulunmuştur. Şiddet olaylarının tırmanması üzerine, Hamas ve diğer Filistinli militan gruplar İsrail’e yüzlerce roket fırlatmış; İsrail, Gazze’deki askeri ve sivil altyapıya, konutlara, medya merkezlerine, mülteci kamplarına ve sağlık tesislerine yönelik topçu ve hava saldırılarıyla karşılık vermiştir. 11 gün süren bu çatışmalar, İsrail ve Hamas arasında sağlanan ateşkes anlaşması ile sona ermiş ve her iki taraf da zafer ilan etmiştir. Çatışmalar sonucunda 250’den fazla Filistinli ve 13 İsrailli hayatını kaybetmiş, yaklaşık 2.000 kişi yaralanmış ve 72.000 Filistinli yerinden edilmiştir (Khan, 2022, s. 123). 2021 yılında İsrail’de gerçekleştirilen seçimlerde tekrar başbakan olan Benjamin Netanyahu’nun giderek artan aşırı sağ politikaları gerilimi artırmıştır. 2023 yılında patlak veren İsrail-Hamas savaşının başlangıcı, Hamas’ın, Gazze’den güney İsrail’e düzenlediği saldırı sonucunda 1.200’den fazla İsraillinin ölümü ve rehin alınmasıyla gerçekleşmiştir. İsrail, bu saldırıya karşılık olarak Gazze’ye hava bombardımanları düzenlemiş ve büyük bir kara operasyonu başlatarak on binlerce Filistinliyi öldürmüş ve milyonlarca Filistinli insanı yerinden etmiştir (Euronews, 2023). Son noktada, İsrail kendini bölgede varoluş savaşını öteki olarak gördüğü halklar üzerinden bir meşru alan yaratımına çevirmiştir. Bu durum Soğuk Savaş öncesinde olduğu gibi bu dönemde de aynı temeller ve yaklaşımlar ile devam etmiştir. Bu açıdan, kronolojik ilerlemenin alt metinlerinin okunması elzem hale gelmektedir. İsrail’in kendi sorunlaştırdığı alanların neden ve nasıl yaratıldığı yeniden düşünülmelidir.

3. İSRAİL SORUNUNDA TARİHSEL GEÇMİŞTEN BUGÜNE ARAÇLAR VE GERÇEKLER

Bölgede 7 Ekim 2023 tarihinde başlayan çatışma süreci Hamas'ın silahlı kanadı İzzeddin el-Kassam Tugayları'nın, geniş çaplı saldırısı ile başlamış ancak süreç hızla İsrail'in, Gazze'de sivilleri hedef alması ile büyük bir insanlık dramına dönüşmüştür. Bu olay, tarihsel anlamda soykırıma varan eylemin arka planı ise uzun ve basit bir geçmişin ürünüdür. Basit dememizin nedeni, İsrail açısından tarihsel ve dini okumaların son derece kolaymışçasına uluslararası alanda meşruiyet sağlama adımıdır. Nitekim, İsraili aşırı sağcı Ulusal Güvenlik Bakanı Itamar Ben-Gvir'in açıklamaları ile sürecin arka planında var olan teolojik ve yayılımcı yaklaşım da görülmektedir. Ben-Gvir "Kudüs bizim, Şam Kapısı bizim, Tapınak Dağı (Mescid-i Aksa) bizim ve Tanrı'nın izniyle zafer bizim" (AA, 2024a) açıklamasının yanı sıra, Gazze'nin tamamen İsrail'de olması gerektiğini ve "mümkünse Gazze'de yaşamak istiyorum" (AA, 2024b) açıklamaları ile var olan savaşın zihni dünyasını ortaya koymuştur. Var olan sorunun yansımalarını tarihi/dini, sosyo demografik ve hukuki olarak ele almak gereklidir. Burada var olan toprakların yüzyıllar içinde değişen durumu düşünüldüğünden İsrail'de Siyonizm yaklaşımının zihni dünyasındaki sınırlılıklar ve bunun uluslararası yansımaları daha netleşecektir.

İsrail ve Filistin ilişkileri 1948 yılında bir milat olarak karşımıza çıkmasının en önemli nedeni şüphesiz İsrail'in uluslararası alanda bir devlet olarak sistemde yerini almasıdır. Bu açıdan İsrail ve Filistin ilişkilerini ele alırken uluslararası ilişkilerin iki temel aktörü olarak değerlendirme süreci ele alınmaktadır. Ancak özellikle Siyonizm'in uluslararası alanda yerini almaya başladığı ideolojik ve teolojik temel incelendiğinde bunun köklerini kadim dönemlere kadar götürmek mümkündür. Theodor Herzl'in önderliğinde Siyonizm'in kuruluşu sadece teolojik geçmişin somutlaşması bağlamında yorumlanabilir. Bu açıdan bugün yaşanan süreci anlamlandırmak adına modern Siyonist hareket bir asırdan biraz daha uzun bir süre önce örgütlenmiş olsa Yahudilerin Sion'a olan bağlılığının yüzyıllar öncesine dayandığı bilinmektedir. Herzl, Siyonizm hareketini teolojik bir zemine dayandırarak, Yahudi toplumunun tamamını kapsayan bir örgütlenme süreci başlatmıştır. Herzl'in önderliğinde kurulan Dünya Siyonist Örgütü, 1897 yılında gerçekleştirilen Basel Kongresi'yle birlikte Yahudi Siyonist Hareketi için dönüm noktası niteliğinde bir strateji geliştirmiştir (Zreik, 2024).

Bu kongrede, Yahudi Siyonist Hareketi'nin stratejik hedefleri belirlenmiş ve öncelikli olarak, Filistin'de bir Yahudi yurdunun inşa edilmesi gerektiği kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda Yahudi bankerlerin mali desteği ile Filistin'e yoğun bir Yahudi göçü başlamıştır. Siyonizm'in nihai amacı ise, Kudüs'teki Sion Dağı çevresinde Yahudilerin bir araya gelerek bağımsız bir devlet kurmasıdır. Öte yandan Siyonist fikrin kökleri yaklaşık 4000 yıl öncesine, Vaat Edilen Topraklara yerleşmek için başlattığı sürece dayanır (Medoff ve Waxman, 2009). Böylece, Siyonizm'in tarihsel köklerinde meşruiyet teolojik olarak yaratılmıştır. Dolayısıyla vaat edilmiş toprakların üç semavi din açısından önemli olan Kudüs'ü merkez haline getirmesi

unutulmamalıdır. İkinci bir konu ise Yahudiliğin anlamlandırılmasıdır. Encyclopaedia Judaica, Yahudi kimliği üzerine modern çağda dünya Yahudiliğinin önemli unsurlarının tanımlandığına dikkat çekerek; Yahudi kimliğini, aidiyet noktasından yorumlayarak tarihi ve kaderi olan bir topluluk olarak tanımlamıştır. Yahudilik noktasında doğumu veya soyuna göre listeleyen pek çok ansiklopedik eserden farklı olarak bu vurgunun yapılması dikkat çekicidir. Çünkü bu ansiklopedi "Yahudi" teriminin anlamını daha derinlemesine ele alarak 'hâlâ Yahudiliğe dâhil olduklarını hisseden kişiler' şeklinde yorumlamıştır (Abramson, 2006). Bu durum şaşırtıcı değildir, zira 7 Ekim 2023 sonrasında İsrail'in Gazze'ye başlattığı saldırıları sonrasında ABD'li pek çok yetkili buna ithafen kendini tanımlamıştır.

Şüphesiz üçüncü bir konu ise, Siyonizm meselesinin kurumsallaşan yapısıdır. Başlangıçta sadece Siyonist Örgüt olarak adlandırılan bu örgüt, Siyonist hareketin örgütsel yapılanması olarak 1897'de İsviçre'nin Basel kentinde Birinci Siyonist Kongresi'nde kurulmuştur. Bu yapının fikri Theodor Herzl'e aitti. Herzl örgütün kuruluşundan 1904 yılına kadar başkanlığını yapmıştır. Hareket, "şekel" ücretini ödeyen her Yahudi için örgüte katılma hakkını vermektedir. Herzl'in görev süresi boyunca örgütün iki büyük mali kaynağı Yahudi Sömürge Vakfı ve Yahudi Ulusal Fonu kurulmuştur. Böylece ihtiyaç olunan finansal kısım da sağlanmıştır. Kuruluşundan İsrail Devleti'nin kuruluşuna kadar Siyonist Örgüt, yishuv¹'daki siyasi, ekonomik ve yerleşim faaliyetlerinin kontrol merkezidir (Medoff ve Waxman, 2009).

Filistin ve İsrail arasındaki sorunların temel nedeni ise özellikle İkinci Dünya Savaşı akabinde, İsrail'in tarihsel meşruiyet dayanakları ile ortaya koymaya çalıştığı jeopolitik yayılım emeli olan coğrafyadır. Jeopolitik yayılım, esasen İsrail'in 1948'de kurulmasıyla emperyal bir yayılım amacı taşıyan uluslararası bir hedef ekseninde Filistin topraklarını ele geçirme gerçeğidir. Bu bağlamda, Filistin'in tanımlanması önemlidir. Filistin'in tanımlanmasının gerekliliği, özellikle İsrail ve Filistin'in bu meseleye farklı perspektiflerle yaklaşmalarından kaynaklanmaktadır. Filistin denince akla iki farklı gerçeklikle okunan bölge çıkmaktadır. Birincisi, modern dönemde Yahudi nostaljisinin odak noktası haline gelen, Lübnan, Sina, Akdeniz ve Ürdün arasında yer alan bölgedir. İkinci Filistin ise, Kasım 1988'de Filistin Ulusal Konseyi'nin Cezayir'deki toplantısında ilan edilen ve Filistinli Arap halkının ulusal evi/vatanı olan yerdir. İlk perspektiften incelendiğinde, Filistin, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana Yahudi kolektif kimliğinin temel dayanağı haline gelmiştir ve bu rolü günümüzde de sürdürmektedir. Ancak, bu yapay duruma "Filistinlilerin Filistini" olarak tanımlanan intifada meydan okumaktadır ve bu yalnızca Siyonist ideoloji ve propagandaya değil, daha

¹ Kavram "Yerleşim" veya "topluluk" anlamına gelen İbranice terimdir. Genellikle 1948 öncesi Filistin'deki Yahudi topluluğunu bir bütün olarak ifade etmek için kullanılmıştır. "eski yishuv" ve "yeni yishuv" ifadeleri, 19. yüzyılın sonlarında çok sayıda Yahudi yerleşimcinin Filistin'e gelmesinden önce Filistin'de yaşayan "eski" Yahudi topluluğu ile "yeni" Yahudi topluluğu arasında ayırım yapmak için kullanılmıştır (Medoff & Waxman, 2009, s. 216).

genel olarak Batılı devlet, bölge ve ulus anlayışlarına, uzun vadede devlet gücünün kolektif mücadelenin aracı olarak kimlik ortaya konmaktadır (Boyarin, 1991).

Burada en önemli konulardan biri, Yahudilerin Filistin tanımı odağında incelenmesidir. İsrail'in yayımlacı politikasının kritik bir adımı, Siyonizm'in uluslararası bir güç haline gelmesini takiben 16 Mayıs 1916 tarihinde Sykes-Picot gizli Anlaşması'nın imzalanması ile Orta Doğu'daki topraklarının paylaşılma girişimidir. Yapay bir sınır yaratımı olan anlaşma ile 1917 Balfour Deklarasyonu birleşince Siyonistler için Filistin'de bir vatan vaadini de beraberinde getirmiştir (Doğrul ve Ünlü, 2023). Böylece, Yahudilere vaat edilen topraklar yeniden gündeme getirilmiştir.

Deklarasyon, Birleşik Krallık vatandaşı Walter Rothschild'a gönderilen bir mektuba eklidir (bkz. Görsel I) ve Rothschild, Yahudilerin 'tarihi anayurt' olarak belirttiği Şeria/Ürdün Nehri'nin doğu yakasından Akdeniz'e kadar uzanan bölgeyi işaret etmiştir (BBC, 2021). Yani birinci Filistin o sırada olarak tanımlanan bölgede bağımsız bir devlet kurma amaçları 20. yüzyıl başında bu şekilde somutlaşmıştır.

Görsel 1. Balfour Deklarasyonunda Yer Alan 67 Kelimelik Kritik Kısım

"His Majesty's Government view with favour the establishment in Palestine of a national home for the Jewish people, and will use their best endeavours to facilitate the achievement of this object, it being clearly understood that nothing shall be done which may prejudice the civil and religious rights of existing non-Jewish communities in Palestine, or the rights and political status enjoyed by Jews in any other country"

Kaynak: BBC,2021.

Chaim Weizmann, Britanya'nın Siyonizm'e destek vaadini Birinci Dünya Savaşı sırasında Britanya hükümetinden elde etmiştir. Balfour Deklarasyonu'nun Filistin'deki, Siyonist gelişme ve çıkarlar doğrultusunda Filistin'i yönetecek İngiliz Mandası tesis edilmesinin ardından, Yahudi göçü başlamıştır. Arapların, İngiliz istilasına ve İngiliz şemsiyesi altındaki Yahudi göçüne karşı duruşları daha ilk aşamada belli idi. Bu durum 1936-39'da Arap isyanıyla sonuçlanmıştır (Abramson, 2006). Her ne kadar 1939 yılında İngiltere hükümeti Balfour Deklarasyonu ile bir hata yaptığını ve deklarasyonda Filistinlilerin siyasi haklarının güvencesinin sağlanması gerektiğine ilişkin bir gerçek olduğunu (BBC, 2021) belirtse de, bölgede kaostan fitili zaten ateşlenmiştir. Örneğin, 1942 yılında Siyonist hareketin en önemli dönüm noktalarından biri olarak kabul edilen Biltmore Programı çerçevesinde, Filistin'de bir Yahudi devleti kurulmasını hedefleyen bir plan kabul edilmiştir. Bu plan doğrultusunda, İngiliz yönetiminin bölgeden

çekilmesi, göçlerin Yahudi Bürosu’nun kontrolüne alınması ve ABD desteğiyle bir Yahudi devletinin kurulması hedeflenmiştir (Sander, 2006). Bu gelişmenin ardından, 1944 yılında Arap Birliği kurulmuştur. Arap Birliği’nin kuruluşu, Filistin meselesine dair Arapların elde ettiği hakların korunması ve bağımsız bir Arap devletinin Filistin’de kurulmasını sağlama amacını taşıyordu. Ancak, Arap Birliği üyeleri arasındaki iş birliğinin eksikliği nedeniyle etkisiz bir örgüt olarak kaldı. İkinci Dünya Savaşı’nın ardından İngilizler, 1946 yılında Filistin’den çekilerek konuyu Birleşmiş Milletler’e devretmişlerdir. ABD desteğiyle BM, 1947’de Filistin topraklarının üçe bölünmesini öngören bir taksim planını kabul etti. Bu plana göre, Filistin topraklarının %56’sı Yahudilere, %43’ü Araplara verilmiş ve %1’lik bir kısım olan Kudüs uluslararası bir ortak yönetime bırakılmıştır. Taksim planı, toprakların nüfus oranlarına göre değil, coğrafi dağılıma göre belirlenmişti (Sander, 2006). Siyonist siyasi faaliyetin ana bağlamı Batı ve özellikle de Anglofon ülkeler olmuştur, “İsrail Sorunu”nun kaynakları çoğunlukla başka yerlerde olsa da Balfour Deklarasyonu’ndan ABD’nin İsrail’in kuruluşunu tanınmasına kadar geçen kritik süre Yahudi egemenliğine giden başlıca diplomatik rotayı ortaya koymaktadır (Abramson, 2006). Bu durum günümüzde de Batı’nın İsrail desteği ile kendini göstermektedir. Böylece Siyonist ve resmi İsrail ideolojisinin hayata geçmesi ve destek alması ile Yahudiler gelişmemiş topraklara yerleştirecek; geri kalmış bir bölgede medeniyetin faydalarını tanıtacaktı. Bu süreç, Yahudi ulusunun yeniden birleşmesi ve yenilenmesi için gerekli koşulları yaratmayı ve dünya düzenine katkıda bulunmayı hedeflemiştir (Boyarin, 1991). 1948, işte bunun başlangıcı olmuştur.

Bir diğer konu ise, daha önceki başlıklarda da yer alan bölgedeki nüfus meselesidir. Nüfus, sosyo-demografik açıdan değerlendirildiğinde, aynı zamanda sosyo-kültürel yapıyı da etkileyen ve kültürel değişimi şekillendiren göçlerle biçimlenmiş ve şekillenmeye devam etmektedir. Bölgede Yahudilerin varlığı ve nüfus yoğunluğuna dair Jewish Virtual Library üzerinden alınan Tablo II incelendiğinde Osmanlı döneminden itibaren bölgedeki demografik yapı dikkat çekmektedir. Esasen, bu kaynakların doğrudan bu siteden alınması, bölge nüfuslarının göz ardı edilemeyeceği gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, İsrail sorunu olarak tanımladığımız durum, yıllar içinde azalan Müslüman nüfus açısından dikkat çekicidir. Nitekim, Britanya mandası dönemindeki Balfour Deklarasyonu göz önüne alındığında, bu artışın şaşırtıcı olmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 2. İsrail/Filistin Nüfusu Din Odaklı (1553-2023)

	1533-39	1800	1914	1922	1931	1945	1947	1967	2005	2024^
Dönem	Osmanlı İmparatorluğu Dönemi	Britanya Mandası Dönemi						İsrail		
Müslüman	145,00	246,00	525,00	590,890	759,712	1,061,270	1,181,000	289,600	1,140,600	2,089,000
Yahudi	5,000	7,000	94,000	83,794	174,610	533,600	630,000	2,383,600	5,313,800	7,427,000
Hristiyan/Diğer	6,000	22,000	70,000	82,498	91,398	149,650	143,000	103,100	261,600	564,000
Total	157,000	275,000	689,000	1,035,821	1,035,821	1,764,520	1,970,000	2,776,300	6,990,700	9,900,000

Kaynak: Jewish Virtual Library, 2024.

Bu ilgili görsel ile düşünülmesi gereken ise bölgeye gelen Yahudi nüfusun kaynaklarıdır. Yahudi nüfusundaki bu artış, özellikle 20. yüzyılın başından itibaren hızlanmış ve 1947 yılı itibarıyla Yahudi göçleriyle birlikte büyük bir sıçrama göstermiştir. Yine aynı web sitesinde konuya dair 2003-2012 yılları referans alınarak ilgili verileri paylaşılmıştır. Buradaki temel konu, İsrail'e olan göçün durmamasıdır. Özellikle 1967 yılında, Altı Gün Savaşı sonrası İsrail'in kontrol alanlarını genişlettiği bir dönem olup, bu tarihten itibaren Yahudi nüfusunun kontrolsüz şekilde arttığı gözlemlenmektedir. Genel olarak, Müslüman nüfusunun artışı daha yavaş ve düzenli olurken, Yahudi nüfusu özellikle İsrail Devleti'nin kurulmasıyla birlikte büyük bir hızla artmıştır. Bu iki grup arasındaki nüfus farkı, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren giderek kapanmış ve Yahudi nüfusu Müslüman nüfusunu geçmiştir. İsrail'in dış politikasındaki teritoryal yayılım alanı yaratma amacına demografik yayılım da hızla eklenen ve hâlâ da güncelliğini koruyan bir konudur.

Tablo 3. İsrail'in Demografisi: İsrail Yahudileri, Köken Bölgelerine Göre (2003-2012)

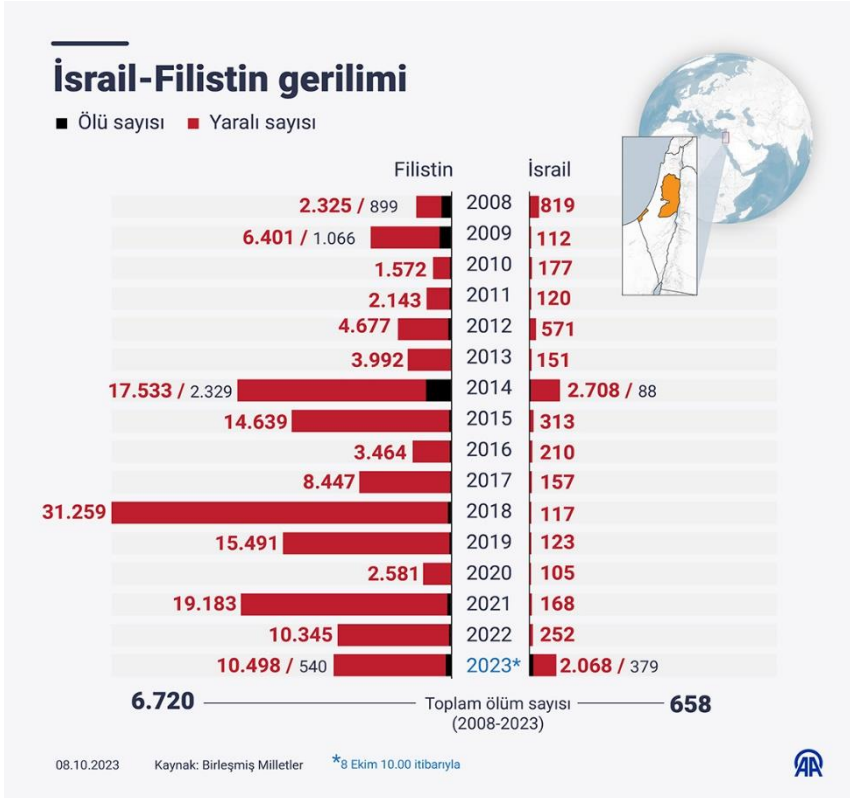
	2003	2012
Asya	%14	%12
Afrika	%16	%15
Avrupa	%4	%5

Eski SSCB	%22	%15
İsrail (Meskûn ahali)	%29	%40

Kaynak: Jewish Virtual Library, 2013.

Tablo II ve Tablo III’ün yanı sıra eklenmesi gereken bir konu İsrail sorunun temelini yaratan ‘öteki’ olarak görülen halkların ve İsrail halkının da karşı karşıya olduğu bir gerçeklik söz konusu. Görsel I’de yer alan veriler incelendiğinde 2008 yılı akabinde bölgede hayatını kaybedenlerin ağırlıklı olarak Filistinliler olduğu görülmektedir. 2005 yılı itibari ile BM İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi’nin (OCHA) bölgede Filistinlilerin ölüm ve yaralanmaların kaydını tutmaya başlamıştır. 7 Ekim 2023 sonrasında İsrail’in Gazze’de başlattığı operasyonun benzeri 2018 yılına kadar sürmüş ve bu dönemde İsrail, deniz, hava ve kara ablukasını 1,3 milyon kişiye uygulamıştır. Bu dönemde Gazze nüfusunun yüzde 68’inin, abluka nedeniyle açlık tehdidi ile karşı karşıya bırakılmıştır (AA, 2018).

Görsel 2. İsrail Filistin Gerilimi Hayatını Kaybeden Sayısı

Kaynak: AA, 2023b.

Öte yandan, BM'nin alt organları, insani yardım ve arabuluculuk gibi görevlerle bu sürece katkıda bulunmuştur. Bu konu İsrail sorunun, bölgede yarattığı varoluşsal duruma dair hukuki boyutu oluşturur. Tablo III incelendiğinde bu kararların dört başlıkta toplandığı (Ateşkes, Barışın korunması, Cenevre Sözleşmesi Kapsamı ve Uluslararası Hukuk İhlali) görülecektir. Fakat bu kararlara karşın ne yazık ki sonuç alınamamıştır. Söz konusu 62 kararın uygulanmasında barışa engel teşkil eden sorunlar Topuz ve Arafat (2023)'a göre: i) Kudüs, ii) mülteciler, iii) yerleşimciler ve iv) Filistin Devleti'nin toprak bütünlüğü olmak üzere dört ana başlık ile sunulmuştur. Bu açıdan gelinen süreç içinde de sorunun 7 Ekim 2023'ten bu yana aynı temelde ilerlediği hatta buna bir başlık daha eklenerek vaat edilmiş toprak ya da emperyal yayılım alanı yaratma amacının eklenmesi gereklidir.

Tablo 4. BM Güvenlik Konseyinde Filistin-İsrail Sorununa Yönelik Kararlarının Analizi

Temalar ve kategoriler		Karar numaraları
1)Ateşkes	Çağrısı	49,50,53,66,1402,1860
	Uygulanması ve Denetimi	48,56,60,61,62,73,89
	İhlali	54
2)Şiddet Eylemlerinin Önlenmesi-Barışın Korunması		43,43,44,46,100,127,242,250,251,338,468, 469,904,1073,1397,1435,1515,1850
3) Cenevre Sözleşmeleri	Mülteci (Sınır dışı edilenler)	89,237,259,468,469,484,607,608,636,641, 694,726,799
	Yerleşimciler	446,452,465,471,904,2334
4)Uluslararası Hukuk İhlali		252,259,267,298,592,605,672,673,1403, 1405,1544

Kaynak: Topuz ve Arafat, 2023.

BM, iki devletli çözüm ve Doğu Kudüs'ün Filistin Devleti'nin başkenti olması gibi ilkelere dayanan barış çabaları yürütmüştür. Ancak, BM'nin bu süreçteki etkisi, Güvenlik Konseyi'nin veto hakkı, ABD'nin İsrail ile olan özel ilişkisi ve İsrail'in BM kararlarını ihlal etmesi gibi nedenlerle sınırlı kalmıştır (Topuz ve Arafat, 2023). Nitekim BM nezdinde alınan kararların bir uygulaması ya da müeyyidesi görülmez iken aynı zamanda 7 Ekim sonrası süreç de farklı olmamıştır. İsrail'in başlattığı teritoryal yayılım politikası karşısında BM'in harekete geçmesi ne yazık ki somut adımların atılmamış olması önemlidir. BM'nin Filistin-İsrail sorununu tek başına çözme kapasitesi kısıtlı olup, uluslararası güçlerin aktif katılımı olmadan BM kararlarının tam anlamıyla uygulanamadığı gözlemlenmiştir. (Topuz ve Arafat, 2023). Bu süreç esasında İkinci Dünya Savaşı öncesinde yaşanan 20 yıllık döneme benzetilebilir. Bu önemde İrredantist politika takip eden Japonya, Almanya ve

İtalya karşısında MC’nin yaklaşımı da benzer şekilde müeyyide uygulamaktan uzak olmuştur. Nitekim hukuki bağlamda sürede dair adım Güney Afrika Cumhuriyeti’nin Uluslararası Adalet Divanına açtığı ‘Gazze’deki Filistin halkına soykırım yaptığı ‘gerekçeli dava ile atılmıştı (Özkan, 2024). Buradaki temel konu ise / Ekim Akabinde İsrail’in Gazze topraklarında işlediği suçlar kapsamındadır.

1948 tarihli Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme ‘ye göre a) Gruba mensup olanların öldürülmesi; b) Grubun mensuplarına ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar verilmesi; c) Grubun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldıracak hesaplanarak, yaşam şartlarını kasten değiştirmek; d) Grup içinde doğumları engellemek amacıyla tedbirler almak; e) Gruba mensup çocukları zorla bir başka gruba nakletmek gibi durumlar suç teşkil etmektedir. Bu bağlamda 2024 yılında Gazze Şeridi’nde gerçekleştirilen iki büyük İsrail askeri operasyonu, insan hakları ihlalleri açısından dikkat çeken bir kriz yaratmıştır. Bu operasyonlar sonucunda binlerce Filistinli sivil hayatını kaybetmiş, on binlerce kişi yaralanmış ve yüz binlerce kişi yerinden edilmiştir. 1 Temmuz 2024 tarihli verilere göre, İsrail’in hava saldırıları ve kara harekâtları, toplamda 37.600 Filistinli hayatını kaybetmiştir ve bu ölümlerin yaklaşık üçte biri çocuklardan oluşmuştur. Operasyonlar sırasında Gazze’deki 65.000 konut yıkılmış, 76 sağlık tesisi, 370 okul ve 115 cami ya hasar görmüş ya da tamamen yok edilmiştir. Ayrıca, İsrail’in Gazze’ye yönelik ablukayı sıkılaştırması, elektrik, su, yiyecek ve ilaç gibi temel ihtiyaçların girişini engellemiş, bu durum sağlık altyapısının çökmesine ve hastanelerin kapasitesinin çok üzerinde çalışmasına yol açmıştır (Human Right Watch, 2024).

Son noktada, kimlik konusunda öteki yaratımı ile varoluş savaşını içselleştiren İsrail açısından Filistin kimliğinin kodlarının yok sayıldığı bir reel politik yaratılmıştır. Ancak, Filistin kimliği Osmanlı döneminden itibaren özellikle 1948’den sonra yaşanan mülksüzleştirme ve zorunlu göç süreçleriyle şekillenmiştir. Filistinli kimliği, kaybedilen topraklar ve tarihsel adalet arayışı etrafında oluşmuş olup, direniş (*muqawama*) ve sebat (*sumud*) kavramları üzerine temellendirilmiştir (Hotez, 2024). Filistin kimliği, İsrail’in teolojik temelli Siyonist ideolojisine karşı bir direniş ve ulusal özgürlük arayışı olarak öteki algısını pekiştirmektedir. Bu süreçte, Filistin halkının dışlanması ve baskı altına alınması, kimliğin direniş temelli karakterini güçlendirmiştir. İşgal, yerinden edilme ve mülksüzleştirme deneyimleri, Filistinlilerin kimliklerini, öteki olarak tanımladıkları İsrail’e karşı bir direnç ve ulusal kimlik oluşturma çabası olarak şekillendirmelerine neden olmuştur (Zreik, 2024). Bu bağlamda, Filistin kimliği, uluslararası toplumdan destek sağlama ve adalet talebinde bulunma arayışı etrafında şekillenmektedir. İsrail Devleti’nin varoluşu, Yahudi halkı için tarihsel adaletin ve güvenliğin bir sembolü olarak görülmektedir; bu bağlamda, İsrail kimliği, Yahudi halkının tarihsel vatanı olarak bu devleti tanımlamasıyla ‘benlik’ algısının temelini oluşturur. Bu çerçevede, İsrail’in Filistin toprakları üzerindeki egemenlik iddiaları, bu iddiaların teolojik temelli Siyonist ideolojiyle meşrulaştırılması

suretiyle, İsrail kimliğinin şekillenmesinde kritik bir rol oynamıştır. İsrail'in bu politikaları, Filistin topraklarının işgalini ve Siyonist ideolojinin teolojik söylemlerini destekleyerek, bölgesel bir çatışmayı küresel bir mesele haline getirmiştir (Hotez, 2024). İsrail'in teolojik temelli söylemleri, Filistinlilere yönelik politikalarını meşrulaştırma aracı olarak kullanılmış ve bu durum, Filistin kimliğinin “öteki” olarak tanımlanmasına önemli ölçüde katkıda bulunmuştur.

Son olarak Said (1980) 1980'li yıllarda bölgedeki gelişmeler ekseninde “demokratik bir devlet hayalini savunmaktan” bahsetmiştir; ancak, ne yazık ki 2024 itibariyle hâlâ bağımsız bir devlet olarak uluslararası alanda tanınma konusu gerçekleşmemiştir. İsrail Sorunu ekseninde konu, Filistin'i bağımsız bir devlet olarak uluslararası sistemde tanımlandırmamaya odaklıdır. BM'nin, 1947 yılındaki kararıyla tarihi Filistin topraklarının bölünmesine ilişkin süreçten bu yana bölgede Filistin devleti İspanya, Norveç ve İrlanda'nın tanınmaları ile dünya genelinde 145 ülke tarafından tanınmaktadır (BBC, 2024). Ancak, İsrail Sorunu gereği de İsrail, Filistin'in bir devlet olarak tanınmasına kendi varoluşu nedeni ile karşı durmaktadır. Kısacası, Filistin bir sorun değildir İsrail'in sorunlaştırdığı bir reelpolitik içinde varoluşunu sürdürmeye çalışmaktadır.

Sonuç

Orta Doğu coğrafyası tarihsel olarak imparatorluklar ve büyük güçlerin çatışma alanlarının en önemlilerinden biri olmuştur. Günümüzde de bölge, güç odağı olarak bu özelliğini korumaktadır. Ancak, Orta Doğu coğrafyasına dair bakış özellikle Batı yaklaşımı ile oryantalist mantık ekseninde inşa edilmiştir. Bu bağlamda da bu yaklaşım Orta Doğu'nun öteki olmasına yol açmıştır. Bu ötekilik konusunu ise en net şekilde ortaya koyan şüphesiz İsrail'dir. 1948 yılında Orta Doğu toprakların kurulan İsrail bölgede varlığını ötekiler karşısında yaşadığı varoluş savaşına göre konumlandırmıştır. Ve bu söylemler dış politikasında güçlü bir şekilde araçsallaştırmıştır.

İsrail Sorunu olarak adlandırdığımız sürecin temelinde varoluşsal bir savaş yaklaşımı ve ötekileşen bir araç yaratımı söz konusudur. Bu açıdan İsrail'in devamlılığı için Filistin ne yazık ki öteki olarak konumlanmıştır. Bu ötekilik, siyasi, iktisadi, sosyal ve askeri alanların yanı sıra bireylerin yaşam hakkı ekseninde de kendini gösteren büyük bir sorunsal süreci yaratmıştır. Bu açıdan soruna, salt olarak Filistin odaklı yaklaşımdan ziyade İsrail'in özellikle 1948 yılı sonrasında yarattığı çatışma odaklılık ile yaklaşmak önemlidir. Çalışmada ortaya konduğu gibi süreç salt teolojik kökenli bir durum değildir. Sadece araçsallaştırmalar ile İsrail'in özellikle takip ettiği politikalar şekillenmektedir.

Son aşamada, İsrail sorunu, Orta Doğu coğrafyasında mevcut çatışmalar ekseninde kendini var eden bir sorunsal haline gelirken, İsrail'in dış politikasında kendini tekrar eden bir döngü yaratmaktadır. Bu bağlamda, bölgede süregelen süreç nesillerdir Filistin halkını ve geleceğini doğrudan

hedef haline getirmiştir. İsrail sorunu, Filistin’in varlığını tehdit eden bir beka meselesine dönüşmektedir.

Filistin’in uluslararası alanda tanınması noktasında çeşitli diplomatik adımlar atılmış ve 2024 yılı itibarıyla İspanya, İrlanda ve Norveç’in de aralarında bulunduğu 146 ülke Filistin’i bağımsız bir devlet olarak tanımıştır. Ancak, İsrail’in diplomatik girişimleri doğrultusunda, bu tanıma süreci büyük ölçüde dondurulmuş ve Filistin’in devlet olarak kabul edilmesi aktif bir dış politika stratejisiyle engellenmiştir.

Özellikle tarihsel arka planda da görüldüğü üzere, Batı ve özellikle ABD’nin İsrail ile olan güçlü ilişkileri, Filistin’in tanınmamasında belirleyici bir faktör olarak öne çıkmaktadır. ABD’nin BM Güvenlik Konseyi’ndeki vetosu, Filistin’in uluslararası tanınırlığını engelleyen en önemli unsurlardan biridir.

Bu bağlamda, mevcut uluslararası sistem ve küresel yönetim mekanizmaları gerek uluslararası kuruluşlar gerekse de sistemin oluşturduğu evrensel normlar açısından sorgulanır hale gelmiştir. İsrail sorununa yönelik somut adımlar atılmadıkça ve uluslararası sistem bu meseleye yönelik yeni aksiyonlar geliştirmedikçe, mevcut sistemin genel yaklaşımlarının ve politikalarının yeniden şekillendirilmesi kaçınılmaz olacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: Merve Suna Özel Özcan %50, Ezgi Şahin: %50

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu çalışma etik onay gerektiren herhangi bir insan veya hayvan araştırması içermemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: Merve Suna Özel Özcan 50%, Ezgi Şahin: 50%

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Ethics Approval: This study does not contain any human or animal research that requires ethical approval.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

Önerilen Atıf: Özel Özcan, M. S. ve Şahin, E. (2025). Orta Doğu topraklarında “İsrail Sorunu”nu analiz etmek. *Akademik Hassasiyetler*, 12(27), 1-28.
<https://doi.org/10.58884/akademik-hassasiyetler.1542130>

Kaynakça

- Abramson, G. (2006). *Encyclopedia of modern jewish* Vol 1. London: Routledge.
- Arı, T. (2017). *Geçmişten günümüze Orta Doğu savaş, siyaset ve diplomasi Cilt 1*. (7. Baskı). İstanbul: Alfa Akademi Yayınevi.
- Armaoğlu, F. (2005). *20. yüzyıl siyasi tarihi*. İstanbul: Alkim Yayınevi.
- Ataöv, T. (1979). The Palestine question and Turkey. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 34(1), 78-97.
- BBC (23.05.2024) *Filistin'i devlet olarak tanıyan ve tanımayan ülkeler hangileri, gerekçeleri neler?* 21 Ağustos 2024 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/articles/clmm2vz0vmgo> adresinden edinilmiştir.
- BBC. (2017). *BM Genel Kurulu'nun en önemli Kudüs kararları*. 23 Ağustos 2024 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42440136/> adresinden edinilmiştir.
- BBC. (2021). *Balfour Deklarasyonu ve İsrail-Filistin sorunu: İngiltere'nin 1917'deki bildirisi ve Orta Doğu'ya 67 kelimeyle bıraktığı sorunlu miras*. 23 Temmuz 2024 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-57118918/> adresinden edinilmiştir.
- Boyarin, J. (1991). Palestine and Jewish history. *Peace Review: A Journal of Social Justice*, 3(2), 17-22.
- Busbridge, R. (2017). The wall has feet but so do we: Palestinian workers in Israel and the 'separation' wall. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 44(3), 373-390.
- Cleveland, W. L. (2008). *Modern Ortadoğu tarihi*. (Çev. M. Harmancı). İstanbul: Agora Yayınevi.
- Cobban, H. (2019). *Israel and the Palestinians: From Madrid to Oslo and beyond*. In *Israel Under Rabin*. London: Routledge.
- Çalık Topuz, Z. (2023). Çatışma çarkı çözümlemesi ekseninde Filistin-İsrail sorunu. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 291-320.
- Çam, T. (2023, 8 Ekim). *İsrail-Filistin gerilimi* 23 Temmuz 2024 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/36199/> adresinden edinilmiştir.
- Denk, E. (2004). Uluslararası Adalet Divanı'nın İsrail'in işgal altındaki Filistin topraklarında inşa etmekte olduğu duvar konusundaki kararı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1(3), 151-173.
- Doğrul, M., & Ünlü, H. (2023). *TÜBA Filistin - İsrail Savaşı raporu*.
- Dwiastuti, I. (2021). The roots of Israel-Palestine conflict: A political culture analysis. *AEGIS: Journal of International Relations*, 4(2), 76-89.

- Elmasry, M. H., Shamy, A. E., Manning, P., Mills, A., & Auter, P. J. (2013). Al-Jazeera and Al-Arabiya framing of the Israel–Palestine conflict during war and calm periods. *International Communication Gazette*, 75(8), 750-768.
- Erhan, Ç. (2000). Kronik. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 55(2), 169-183.
- Euronews. (2023). *İsrail-Hamas Savaşı*. 27 Ağustos 2024 tarihinde <https://tr.euronews.com/2023/10/15/hamasin-silahli-kanadi-gazzeden-israile-roket-saldirisi-baslatti/> adresinden edinilmiştir.
- Fırat, E. (2024, 5 Haziran). *İsrailli aşırı sağcı Bakan Ben-Gvir: Netanyahu 'yu güçlü olmaya çağırıyoruz, teslim olmayacağız'*. 30 Ağustos 2024 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilli-asiri-sagci-bakan-ben-gvir-netanyahu-yu-guclu-olmaya-cagiriyoruz-teslim-olmayacagiz/3241325/> adresinden edinilmiştir.
- Fromkin D. (1994). *Barişa son veren barış: Modern Orta Doğu nasıl yaratıldı? 1914-1922* (Çev. M. Harmancı). İstanbul: Sabah Kitapları.
- Geldi, M. (2024, 21 Mayıs). *İsrail Ulusal Güvenlik Bakanı Ben-Gvir: Mümkünse Gazze'de yaşamak istiyorum*. 30 Ağustos 2024 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-ulusal-guvenlik-bakani-ben-gvir-mumkunse-gazzede-yasamak-istiyorum/3226244/> adresinden edinilmiştir.
- Gelvin, J. L. (2014). *The Israel-Palestine conflict: One hundred years of war*. UK: Cambridge University Press.
- Hotez, B. (2024). Interrupting Identity: Zionism and the Palestinian Other. *RHETORIC REVIEW*, 43(2), 102–115. <https://doi.org/10.1080/07350198.2024.2318064>
- Human Rights Watch (2024). *Israel/Palestine: all victims have right to reparation for abuses*. 1 Eylül 2024 tarihinde <https://www.hrw.org/news/2024/07/01/israel/palestine-all-victims-have-right-reparation-abuses/> adresinden edinilmiştir.
- Imtiaz, A., Khan, D., Lyu, H., & Luo, J. (2022). Taking sides: Public opinion over the Israel-Palestine Conflict in 2021. *arXiv preprint arXiv:2201.05961*.
- Karsh, E. (1997). Cold War, post-Cold War: does it make a difference for the Middle East? *Review of International Studies*, 23(3), 271-291.
- Kaştan, Y. (2007). *Orta Doğu'da Arap-İsrail mücadeleleri ve Türkiye*. ICANAS.
- Kaya, Y. (2017). Oryantalizm–postkolonyalizm ve sanat. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 6(30), 647-665.
- Kelman, H. C. (2018). 13 A one-country/two-state solution to the Israeli–Palestinian conflict. *Transforming the Israeli-Palestinian Conflict: From Mutual Negation to Reconciliation*.

- Khan, F. G. (2022). Israel-Palestine conflict and the role of international organizations. *Pakistan Review of Social Sciences (PRSS)*, 3(1), 108-131.
- Lewis, B. (2006). *OrtaDoğu* (3. Baskı b.). (Çev. S. Y. Kolay). Arkadaş Yayınevi.
- Lewis, B., ve Churchill, B. E. (2014). *Tarih notları: Bir Orta Doğu tarihçisinin notları*. (Çev. Ç. Sümer). İstanbul: Arkadaş Yayınevi.
- Mansfield, P. (2012). *Ortadoğun tarihi*. (Ü. H. Yolsal, Çev.) İstanbul: Say Yayınevi.
- Medoff, R., ve Waxman, C. I. (2009). *The A to Z of Zionism*. Netherlands: Scarecrow Press Inc.
- Müller, P., ve Spencer, C. (2010). From Madrid to Camp David: Europe, the US, and the Middle East peace process in the 1990s. *European-American Relations and the Middle East* (ss. 120-135) içinde. Routledge.
- Norwegian Refugee Council (2015). *The legality of the Wall built by Israel in the West Bank background report*. 21 Ağustos 2024 tarihinde <https://www.nrc.no/globalassets/pdf/reports/the-legality-of-the-wall-built-by-israel-in-the-west-bank.pdf> / adresinden edinilmiştir.
- Özkan, Y. (2024). *Güney Afrika'nın İsrail'e karşı 'soykırım' suçlamasıyla açtığı dava Lahey'de başladı: İlk duruşmada neler yaşandı?* <https://www.bbc.com/turkce/articles/ce9ep3w12xqo> adresinden edinilmiştir.
- Özkoç, Ö. (2009). Savaş ve barış: Doksanlı yıllarda Filistin- İsrail sorunu. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64(3), 167-195.
- Reinhart, T. (2002). *Israel/Palestine: How to end the War of 1948*. New York: Seven Stories Press.
- Sabel, R. (2009). The Palestine question in international law, compiled and edited by Victor Kattan (British Institute of International and Comparative Law 2008). *Israel Law Review*, 42(3), 628-638. doi:10.1017/S0021223700000741
- Said, E. (1998). *Oryantalizm: Sömürgeciliğin keşif yolu*. (4. Baskı). (Çev. Nezih Uzel). İstanbul: İrfan Yayınevi.
- Said, Edward W. Bahar (1980). *Arab Studies Quarterly*, 2(2), 127-149.
- Sander O. (2006). *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Spangler, E. (2019). *Understanding Israel/Palestine: Race, nation, and human rights in the conflict* (Vol. 8). Netherlands: Brill.
- Topuz, Z. Ç., & Arafat, M. (2023). Birleşmiş Milletler güvenlik konseyi kararlarının Filistin-İsrail barış sürecine etkisi. *SBF Dergisi*, 1, 357-380.

- Tunç Yaşar, F.; Alkan Özcan, S.; Kor, Z. T. (2010). *Siyonizm düşünden işgal gerçeğine Filistin*. İHH Yayınevi.
- Yılmaz, T. (2004) *Uluslararası politikada Orta Doğu: Birinci Dünya Savaşı'ndan 2000'e*. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Zaghloul, O. (2018, 28 Aralık). *İsrail güçleri 2018'de 295 Filistinliyi katletti*. 26 Temmuz 2024 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-gucleri-2018de-295-filistinliyi-katletti/1350777/> adresinden edinilmiştir.
- Zartman, B. (1997). Explaining Oslo. *International Negotiation*, 2(2), 195-215.
- Zreik, R. (2024). War and self-defense: Some reflections on the War on Gaza. *Analyse & Kritik*, 46(1), 191-213.

Extended Abstract

In studies on the Middle East, the need for sufficient use of theoretical frameworks has caused the region's field of knowledge to acquire a subjective rather than objective nature. For this reason, conflict and chaos usually come to mind when the Middle East is mentioned. In Middle East studies, the orientalist perspective is widely adopted and positions the region as the "other" the West refers to when defining its identity (Said, 1998, p. 105). The Orientalist perspective states that Western approaches to the region are shaped around the axis of the West's superiority and the region's backwardness. The ultimate goal of such studies is to establish hegemony over the region. It positions the region as separate and distant from the dynamics of the modern world. This approach tends to evaluate the West as the subject and the East as the object within the framework of the East-West dichotomy. Edward Said (1998) defines orientalism as an epistemological and ontological distinction between the East and the West; the West shapes this distinction. Orientalism can be defined as the West's system of producing and disseminating information about the East. It is crucial to challenge this traditional Western perspective and contribute to a more balanced understanding of the conflict in the Middle East, precisely the Israeli Question.

On the other hand, identities within the existing system create otherness within individuals and society. In the context of the Middle East, this situation presents a remarkable reality. This is due to orientalism and the politicized conflict, creating situations where explosions will be mobilized outside the state and political decision-makers. At the same time, this situation gains a new dimension with non-state processes and structures. Because a cyclical process in which the victim and the perpetrator are replaced is created (Özel Özcan, 2022, p. 115), finally, the other approach, blended with historical grudges and resentment, can appear before us with practices that lead to ethnic cleansing, just as seen in the example of Yugoslavia. Said (1980) states in his study *The Palestine Question and the American Context* that 'we must speak

out loudly and generously about what we are against as well as what we are for.’ In this context, the Palestine-Israel conflict is generally considered a “Palestine Question” from the Western perspective (Said, 1980; Ataöv, 1979; UN, 2023; Sabel, 2009; John, 2008; etc.). However, this study aims to address the process as an Israeli rather than an Israeli-Palestinian Question. The reason for this is that, despite the existence of a Palestinian state and people in the region, they must have been virtually ignored by Israel.

Therefore, the “Israeli Question”, which refers to the complex and multifaceted issues surrounding Israel’s existence and its relationship with its neighbors, has become one of the most critical problems, especially in the international arena, especially in the Middle East, since the establishment of the State of Israel in 1948. Both the Arab-Israel Wars and the expansion of territory against Palestine are the most important examples of this. In this context, the region will first be approached within the historical process, and the existing conjunctural developments will be discussed. Thus, the Israeli Question’s historical background and cumulative effects will be seen. Subsequently, the developments called Operation Iron Swords by Israel following the process called Operation Al-Aqsa Flood by the Izz ad-Din al-Qassam Brigades, which started on October 7, 2023, will be discussed. However, the aim here is to read the effects of the existing process with historical backgrounds. This is because Israel’s theologically based approaches create the people in the region as the other in the axis of cyclical developments and follow political moves in this direction. In the study, we will first focus on the fundamentals of the Israeli Question by focusing on the othering nature of the Middle East. Here, our main limitation is to address cyclical developments in the axis of *realpolitik* rather than a theological discussion.

This study will initially focus on the othering nature of the Middle East by addressing the foundational aspects of the Israeli Question. The primary constraint here will be to examine the cyclical developments within a *realpolitik* framework rather than through theological discourse. A methodological approach based on qualitative data will be proposed in this context. The second section will concentrate on developments before and after the Cold War, specifically regarding the Israeli Question, with an emphasis on the Palestinian axis. The primary historical demarcation here will be to approach the Issue from a modern nation-state perspective, contrasting with the multicultural framework of empires’ past. Finally, within the scope of Israel-Palestine relations, the study will focus on the issues that have historically underscored the Israeli Question, framing it as an existential problem from the past to the present. This research aims to intentionally reframe the Israel-Palestine conflict as an “Israeli Issue,” challenging the conventional Western perspective and contributing to a more balanced understanding of the conflict.